

Capitolul I. Considerații generale privind răspunderea civilă

Secțiunea 1. Formele răspunderii sociale

1. Locul răspunderii juridice în câmpul răspunderii sociale. Corelativ normelor de conduită civică încălcate, răspunderea socială îmbracă mai multe forme: răspundere juridică, răspundere morală, răspundere politică, religioasă etc.

Răspunderea juridică se află în centrul răspunderii sociale prin importanța, funcțiile și specificul său, reprezentând chintesența dreptului, ca receptor al dinamicii vieții sociale.

Categorie socială a dreptului consacrată legislativ, răspunderea juridică are forme concrete și particulare de manifestare în diferite ramuri ale dreptului. Aceste forme variate ale răspunderii juridice concentrează, pe lângă trăsăturile comune de esență, și elemente multiple de diferențiere, pe care le particularizează și le autonomizează, acestea fiind determinate de factorii care antrenează fiecare răspundere, de regimul juridic, de sancțiunile specifice, de scopurile urmărite de legiuitor și de natura drepturilor și a intereselor încălcate^[1].

Doctrina, abordând răspunderea juridică având ca reper trăsăturile comune variatelor forme ale acesteia, a definit-o ca fiind complexul de drepturi și obligații conexe, care, potrivit legii, se naște ca urmare a săvârșirii unei fapte ilicite și care constituie o realizare a puterii coercitive a statului, prin aplicarea sancțiunilor juridice^[2].

Așadar, sub aspect juridic, răspunderea se înfățișează ca un complex de drepturi și obligații conexe, născute în urma săvârșirii unei fapte ilicite și care constituie cadrul de realizare a constrângerii statale, prin aplicarea sancțiunilor juridice.

---

[1] L. POP, I.F. POPA, S.I. VIDU, *Curs de drept civil. Obligațiile*, Ed. Universul Juridic, București, 2015, p. 300.

[2] L. POP, I.F. POPA, S.I. VIDU, *op. cit.*, p. 301, cu trimitere la M. COSTIN, *O încercare de definire a noțiunii răspunderii juridice*, în R.R.D. nr. 5/1970, p. 8.

Răspunderea nu poate fi identificată cu sancțiunea, deși ambele sunt aspecte ale aceluiași fenomen social. Sancțiunea vizează doar o latură a răspunderii, aceea care poartă amprenta dezaprobării sociale și a reacției societății. Sancțiunea reprezintă o consecință a răspunderii civile, o reacție organizată și instituționalizată declanșată de o faptă condamnabilă social.

Răspunderea juridică rezonază cu scopurile generale ale sistemului juridic, iar funcționarea acesteia este indisolubil legată de legea generatoare a sentimentului responsabilității^[1].

2. Noțiunea, definiția și concepția modernă privind funcțiile răspunderii civile. Ca instituție a dreptului privat, răspunderea civilă este o parte componentă a răspunderii juridice, având un caracter larg și complex.

Privită ca instituție juridică, răspunderea civilă este alcătuită din totalitatea normelor de drept care reglementează obligația oricărei persoane de a repara prejudiciul cauzat altei persoane prin fapta sa ori prin fapta altuia, pentru care este chemată de lege să răspundă^[2].

Nici Codul civil din 1864 și nici cel actual nu au dat o definiție cuprinzătoare și de maximă generalitate noțiunii de răspundere, deși, în noul Cod civil, Capitolul al IV-lea al Cărții a V-a „Despre obligații” este intitulat „Răspunderea civilă”.

Se deduce însă din conținutul reglementărilor de la art. 1349-1350 NCC că răspunderea civilă înseamnă îndatorirea de reparare integrală a prejudiciului cauzat altuia.

Potrivit art. 1349 alin. (2) NCC, orice persoană care încalcă îndatorirea de respectare a regulilor de conduită pe care legea sau obiceiul locului le impune ori pe aceea de a nu aduce atingere prin acțiunile sau inacțiunile sale drepturilor și intereselor legitime ale altor persoane răspunde pentru prejudiciile cauzate, fiind obligată să le repare integral, iar art. 1357 NCC statuează că cel care cauzează altuia un prejudiciu printr-o faptă ilicită, săvârșită cu vinovăție, este obligat să îl repare.

La fel, în planul raporturilor contractuale, atunci când, fără justificare, persoana nu își execută obligațiile pe care le-a contractat, este răspunzătoare

---

[1] I. DOGARU, P. DRĂGHICI, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Ed. C.H. Beck, 2014, p. 285-287.

[2] R. MOTICA, E. LUPAN, *Teoria generală a obligațiilor*, Ed. Lumina Lex, București, 2005, p. 390.

toare de prejudiciul cauzat celeilalte părți și este obligată să repare acest prejudiciu, în condițiile legii [art. 1350 alin. (2) NCC].

Pornind de la conținutul reglementărilor de mai sus, care își găsesc corespondent în art. 998, art. 1000-1002 și art. 1073 C. civ. 1864, putem spune că vechile definiții doctrinare privind noțiunea de răspundere civilă își păstrează actualitatea.

Din multiplele accepțiuni și formulări ale aceste noțiuni, semnificative ni se par a fi două:

– una care definește răspunderea civilă ca fiind acea formă a răspunderii juridice, care constă într-un raport de obligații în temeiul căruia o persoană este îndatorată să repare prejudiciul cauzat altuia prin fapta sa ori, în cazurile prevăzute de lege, prejudiciul pentru care este răspunzătoare^[1].

– în cealaltă definiție, prin răspundere civilă se înțelege acel raport juridic de obligații prin care o persoană, numită răspunzătoare, este îndatorată să repare prejudiciul injust suferit de către o altă persoană, numită victimă sau persoana prejudiciată^[2].

Atât reglementările, cât și definițiile doctrinare ale răspunderii civile sunt străbătute de concepția clasică exclusivistă, care vede în răspunderea civilă o răspundere reparatorie, având ca funcție repararea unui prejudiciu cert și repunerea victimei în situația anterioară producerii prejudiciului.

Dinamica socială, receptată de legislația conexasă Codului civil, este tot mai preocupată de necesitatea anticipării pericolelor de tot felul, care generează și dezvoltă consecințe ireparabile și ireversibile, în scopul prezervării mediului natural și asigurării stării de bine a generațiilor viitoare. Drept urmare, sensul clasic al răspunderii civile, limitată la repararea prejudiciului, se află în imposibilitate de a face față acestor dificultăți, considerent pentru care trebuie supus revizuirii, instituind obligația celor răspunzători de garantare a evenimentelor viitoare, sub forma răspunderii preventive. Această răspundere preventivă, fără un prejudiciu cert, încorporează măsurile și costurile necesare pentru anticiparea și evaluarea unor prejudicii viitoare posibile, probabile sau potențiale, al căror fundament îl constituie principiul precauției^[3].

---

[1] R. MOTICA, E. LUPAN, *op. cit.*, p. 384.

[2] S. NECULAESCU, *Reflecție privind fundamentul răspunderii civile delictuale*, în *Dreptul* nr. 11/2006, p. 41.

[3] L. POP, I.F. POPA, S.I. VIDU, *op. cit.*, p. 302.

Acest principiu al precauției fundamentează o obligație de preîntâmpinare sau reducere a riscurilor care periclitează viața, sănătatea oamenilor și mediul înconjurător.

Răspunderea preventivă, cu fundamentul său, principiul precauției, și-a găsit consacarea în legislația conexasă, în procesul de preluare a *acquis*-ului comunitar, în domeniul privind protecția mediului, al sănătății persoanelor și al protecției consumatorului.

Existența răspunderii civile preventive, fără un prejudiciu cert, alături de răspunderea civilă cu funcție reparatorie, face necesară elaborarea doctrinară a unei definiții adecvate răspunderii civile și o reconstrucție doctrinară și chiar legală a instituției răspunderii civile, cu fundamentele sale etico-filozofice, ținând seama de funcțiile acesteia, de sancțiunea reparatorie și preventivă, inclusiv de funcția preventivă pentru riscurile potențiale majore^[1].

3. Fundamentul moral al răspunderii civile și delimitarea de răspunderea morală. Răspunderea civilă prezintă anumite trăsături comune cu răspunderea morală, dar și elemente care le separă, decurgând din distincția dreptului de morală. Toate normele juridice au un fundament moral; normele juridice, ca și morala, reglementează relații sociale.

Morala este definită ca un ansamblu de reguli de conduită cu privire la caracterul just sau injust, permis sau nepermis al conduitei în societate^[2].

Unitatea de esență a dreptului și a moralei conferă răspunderii civile un fundament etico-moral. Cele două răspunderi, juridică și morală, acționează pe căi diferite, dar în aceeași direcție, astfel că orice faptă antisocială atrage ambele forme ale răspunderii: cea juridică, ce oglindește și principiile răspunderii morale, precum și răspunderea morală, care nu se disociază de răspunderea juridică, pe care o completează, o sprijină și o promovează.

Răspunderea morală, care sancționează abaterile de la regulile moralei, are un câmp de acțiune mai extins decât răspunderea juridică în genere și cea civilă, în special. Normele morale și răspunderea corespunzătoare nu emană de la organele statale, astfel că ele nu sunt garantate prin forța coercitivă, așa cum se întâmplă în cazul normelor juridice.

---

[1] L. POP, I.F. POPA, S.I. VIDU, *op. cit.*, p. 303.

[2] S. DEMETER, I. CETERCHI, *Introducere în studiul dreptului*, Ed. Științifică, București, 1962, p. 59.

Spre deosebire de răspunderea morală, în care existența prejudiciului material nu constituie un element necesar, răspunderea civilă nu poate fi concepută în afara existenței unui prejudiciu. Răspunderea civilă recurge la despăgubiri, la garantarea executării obligației, asigurarea și socializarea riscurilor; ea își are rațiunea în necesitatea menținerii ordinii sociale și asigurarea libertății individuale, prin observarea regulilor de conduită. Tocmai de aceea, respectarea normelor de natură juridică este asigurată prin constrângerea statală.

Răspunderea morală urmărește un alt scop decât răspunderea juridică, iar, pentru restabilirea relațiilor interumane, nu recurge la constrângerea statală, ci la blamul și dezaprobarea socială.

Spre deosebire de răspunderea morală, răspunderea civilă nu implică în mod necesar o activitate reprobabilă, blamată social; tocmai de aceea apelarea la constrângerea statală în scopul ocrotirii victimei nu presupune întotdeauna ideea de condamnare socială^[1].

Secțiunea a 2-a. Particularitățile, funcțiile și formele răspunderii civile

4. Particularitățile răspunderii civile față de celelalte forme de constrângere și sancțiuni de drept civil. Sancțiunea răspunderii civile este asigurată de stat prin influența pe care dreptul o exercită asupra conștiinței oamenilor sau prin folosirea constrângerii.

Răspunderea civilă și constrângerea statală nu trebuie confundate, chiar dacă măsura constrângerii poate interveni ca o consecință a răspunderii. Măsura constrângerii nu presupune întotdeauna răspundere, ci poate interveni numai pentru respectarea sau realizarea unui drept (spre exemplu, punerea în posesie, executarea silită), fără a evoca ideea de răspundere^[2].

Răspunderea civilă se delimitează de alte sancțiuni (nulitatea, rezilierea, rezoluțiunea, acțiunea oblică, acțiunea pauliană, revocarea donațiilor), sub aspectul caracterului sancționator: în timp ce răspunderea civilă restabilește raporturile vătămate și, din acest considerent, fapta cauzatoare de prejudicii constituie unul dintre izvoarele de obligații în dreptul civil, celelalte

---

[1] R. MOTICA, E. LUPAN, *op. cit.*, p. 391.

[2] E. LUPAN, *Sancțiunile în dreptul civil*, Analele Universității – Oradea – seria Drept, 1998, p. 7; R. MOTICA, E. LUPAN, *op. cit.*, p. 391.

sancțiuni de drept civil sting, în principal, raporturile de drept civil. Așadar, sub aspectul efectelor, sancțiunea răspunderii de drept civil generează un drept și o obligație corelativă, spre deosebire de celelalte sancțiuni civile care, în genere, lipsesc de eficiență actele juridice vizate.

Răspunderea civilă, ca sancțiune, se referă la faptele juridice în sens larg; celelalte sancțiuni civile privesc obligațiile izvorâte din acte juridice sau evenimente legate de acte juridice, adică faptele juridice în sens restrâns.

Spre deosebire de celelalte sancțiuni de drept civil, în care caracterul reparabil al activității sancționate este mai puțin marcat, în cazul răspunderii civile, caracterul reparabil și antisocial al conduitei sancționate este evident.

Răspunderea pentru fapta ilicită cauzatoare a prejudiciului este o componentă a răspunderii sociale, deosebit de cuprinzătoare, întrucât aceasta din urmă include răspunderea morală, politică, juridică, precum și diferite modalități în care membrii societății sunt chemați să dea seamă de conduita în viața socială.

Interferența între diferitele forme ale răspunderii sociale sau suprapunerile acestora nu înlătură individualitatea fiecăreia, astfel că fiecare se va manifesta în formele sale specifice, ținând de propria individualitate.

Răspunderea juridică – dimensiune a răspunderii sociale – presupune, ca o caracteristică esențială, în caz de nevoie, constrângerea de stat; această răspundere se manifestă într-o mare diversitate. Astfel, există răspunderea civilă, penală, disciplinară, administrativă, materială, precum și alte modalități de manifestare ale acesteia, potrivit specificului fiecărei ramuri de drept.

Referindu-ne însă la răspunderea civilă, aceasta are ca notă caracteristică obligația de despăgubire, de reparație a prejudiciului cauzat prin fapta ilicită.

Răspunderea civilă, chiar dublată de alte forme ale răspunderii juridice, își păstrează caracterul său de sancțiune specifică dreptului civil, aplicabilă nu în considerarea persoanei care a săvârșit fapta ilicită, cauzatoare a prejudiciului, ci în considerarea patrimoniului său, ceea ce și explică transmiterea pe cale succesorală a răspunderii, în cazul decesului autorului prejudiciului, înainte de stabilirea obligației de dezdăunare^[1].

---

[1] C. STĂTESCU, C. BÎRSAN, *Tratat de drept civil*, Ed. Academiei, 1981, p. 136-137.

Acțiunea în despăgubire, ca mijloc procedural de valorificare a răspunderii civile ca sancțiune, are un caracter subsidiar, în raport cu alte acțiuni la care victima poate recurge pentru a primi satisfacție. Această acțiune presupune un fapt ilicit și culpabil, cauzator al prejudiciului, spre deosebire, de exemplu, de acțiunea în restituire, aferentă actelor unilaterale ca izvoare de obligații, care implică, de regulă, acte voluntare și licite.

Acțiunea în despăgubire este însă net avantajoasă în fața celorlalte acțiuni civile, deoarece quantumul daunelor se stabilește astfel încât să asigure o reparare integrală a prejudiciului.

În cazul acțiunii în restituire decurgând din îmbogățirea fără justă cauză (art. 1345 NCC), cel care în mod neimputabil s-a îmbogățit în detrimentul altuia, este obligat la restituire, în măsura pierderii patrimoniale suferite de cealaltă persoană, dar fără a fi ținut dincolo de limita propriei sale îmbogățiri.

La fel, geratul este obligat să ramburseze gerantului, în temeiul art. 1337 NCC, cheltuielile necesare, precum și, în limita sporului de valoare, cheltuielile utile făcute de gerant, împreună cu dobânzile din ziua în care au fost efectuate, și să îl despăgubească pentru prejudiciul pe care, fără culpa sa, gerantul l-a suferit din cauza gestiunii.

În cazul revocării fără justă cauză a promisiunii de recompensă, autorul promisiunii datorează o despăgubire echitabilă, care, în temeiul art. 1329 alin. (3) NCC, nu va putea depăși recompensa promisă celor care înainte de publicarea revocării au făcut cheltuieli în vederea executării prestației. Cu toate acestea, promitentul nu datorează despăgubiri dacă dovedește că rezultatul cerut nu putea fi obținut.

Acțiunea în restituire, întemeiată pe art. 1341 NCC, este limitată la ceea ce s-a plătit fără a se datora.

Sanctiunea răspunderii juridice – componentă a răspunderii sociale – operează în întregul sistem juridic. În unele ramuri ale dreptului, precum în dreptul civil, răspunderea diferă de la o instituție la alta și uneori în cadrul aceleiași instituții, precum în cazul aceleiași obligațiilor, în care răspunderea se diferențiază după cum izvorăște din fapte juridice ilicite, fapte juridice licite, contracte sau acte juridice unilaterale.

Adesea, între formele răspunderii juridice există interferențe și coincidențe, dintre care unele se prezintă sub modalitatea cumulului de răspunderi^[1].

---

[1] I. ALBU, *Drept civil. Introducere în studiul obligațiilor*, Ed. Dacia, 1984, p. 248 și urm.

Astfel, în contextul interferențelor diferitelor sancțiuni juridice, răspunderea juridică, ca sancțiune, se poate asocia cu pedeapsa, atunci când fapta ilicită cauzatoare a prejudiciului este, în același timp, și infracțiune, fără ca asocierea celor două sancțiuni să ducă la confundarea acestora, prin pierderea individualității, sau la modificarea naturii juridice a fiecăreia dintre sancțiuni^[1].

Pedeapsa are un caracter personal și nu se va mai aplica în cazul în care infractorul decedează, în schimb, acest eveniment al decesului nu afectează aplicabilitatea sancțiunii civile a reparării prejudiciului, care se transmite moștenitorilor infractorului (art. 24 NCPP) sau moștenitorilor părții responsabile civilmente.

5. Funcțiile răspunderii civile

5.1. Funcția preventivă și educativă se regăsește și în instituția răspunderii civile.

Conștientizarea caracterului sancționabil al faptei ilicite, prin obligarea la dezdăunare pentru repararea prejudiciului cauzat prin aceasta, este de natură să declanșeze prevenția săvârșirii unor asemenea fapte, prin îndeplinirea funcției educative a sancțiunii. Altfel spus, răspunderea civilă se constituie ca un mijloc educativ, menit să contribuie la diminuarea faptelor ilicite, păgubitoare și la respectarea obligațiilor asumate prin acte juridice, adică la prevenirea prejudiciilor și la întărirea disciplinei contractuale^[2].

5.2. Funcția reparatorie exprimă esența răspunderii civile, adică reparația patrimonială, prin înlăturarea tuturor efectelor patrimoniale păgubitoare produse de fapta ilicită și repunerea patrimoniului celui păgubit în starea anterioară dăunării. Din acest punct de vedere, răspunderea civilă se constituie ca un mijloc de apărare a drepturilor subiective încălcate.

Securitatea dinamică a celui ce acționează trebuie împăcată cu securitatea statică a celor în patrimoniul cărora se realizează urmările negative ale acestei activități ilicite, astfel încât instituția răspunderii civile să se constituie într-un factor de înfăptuire a scopurilor social-economice ale drepturilor încălcate. Ca urmare, impunitatea celui care acționează cedează

---

[1] C. STĂTESCU, C. BÎRSAN, *Tratat de drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Ed. Academiei, 1981, p. 137.

[2] C. STĂTESCU, C. BÎRSAN, *op. cit.*, p. 138; M. ELIESCU, *Răspunderea civilă delictuală*, Ed. Academiei, București, 1972, p. 28-29.

ză în fața nevoii de a asigura repunerea patrimoniului victimei în situația anterioară.

Concepția potrivit căreia răspunderea civilă este condiționată de culpă nu trebuie absolutizată.

Ideea de reparație prevalează în fața ilicitului întemeiat pe culpă și declanșează răspunderea civilă obiectivă, adică pentru cazul fortuit, iar uneori și pentru forța majoră, justificată prin obligația legală de garanție, fenomen întâlnit în materia răspunderii pentru altul sau pentru animale ori lucruri și, într-o anumită măsură, și în cazul răspunderii pentru fapta proprie.

Interpretarea doctrinară și jurisprudențială a dispozițiilor art. 998 C. civ. 1864 a constituit suportul legal al acordării reparațiilor, nu numai materiale, dar și morale, în privința prejudiciilor cauzate prin fapte ilicite. Precedentul judiciar și fundamentul doctrinar al interpretării art. 998 C. civ. 1864 au inspirat legiuitorul actualului Cod civil, care a reglementat și răspunderea civilă pentru prejudiciile morale, alături de aceea pentru prejudiciile patrimoniale (art. 1391 NCC).

Codul civil a consacrat și concepția clasică, tradițională, despre finalitatea răspunderii, privită ca o răspundere eminamente reparatorie. Ambele forme ale răspunderii civile – delictuală și contractuală –, deși sunt supuse unor regimuri juridice diferite, sunt dominate de ideea fundamentală a reparării prejudiciului injust cauzat altei persoane, prin încălcarea drepturilor și intereselor legitime.

Funcția reparatorie a răspunderii civile are un caracter relativ, deoarece se realizează numai între părțile raportului juridic creat prin săvârșirea faptelor ilicite, nu și cu privire la societate în ansamblul său^[1].

6. Formele răspunderii civile. Actualul Cod civil, sub influența doctrinei franceze, privește răspunderea civilă ca pe o instituție unitară, ce prezintă două forme: răspunderea civilă delictuală, ce constituie dreptul comun, și răspunderea civilă contractuală, derogatorie^[2]. Totodată, pentru prima oară *de lege lata*, se consacră, în art. 1350 alin. (3) NCC, inexistența unui drept de opțiune între cele două forme de răspundere, dacă legea nu prevede altfel.

---

[1] I. DOGARU, P. DRĂGHICI, *Teoria generală a obligațiilor în reglementarea noului Cod Civil. Curs universitar*, Ed. C.H. Beck, p. 58.

[2] L. POP, *Concepția redactorilor noului Cod civil cu privire la structura răspunderii civile; dualitate sau unitate*, în R.R.D.P. nr. 1/2010, p. 146.

Ambele forme ale răspunderii sunt dominate de ideea fundamentală a reparării prejudiciului cauzat altuia prin fapta ilicită, de regulă, culpabilă.

Chiar dacă, în principiu, elementele răspunderii contractuale sunt aceleași cu elementele răspunderii delictuale – existența unei fapte ilicite, a unui prejudiciu, a raportului de cauzalitate între faptă și prejudiciu și a vinovăției – toate aceste elemente se particularizează în funcție de specificul contractului.

Deși răspunderea contractuală împrumută trăsături ale răspunderii delictuale, fiecare formă de răspundere are propria sa autonomie.

Răspunderea civilă contractuală implică, în mod necesar, ca premiză majoră, existența unui contract între părțile aflate în conflict, astfel că reglementarea conferă răspunderii un caracter autonom, dând expresie principiului *specialia generalibus derogant*. Răspunderea civilă delictuală este răspunderea de drept comun și se aplică în toate situațiile în care se pune problema reparării unui prejudiciu, în lipsa unor reglementări speciale derogatorii^[1].

Ori de câte ori răspunderea civilă nu decurge din neexecutarea unui contract, ne găsim pe terenul răspunderii civile delictuale. Codul civil și legislația dezvoltatoare conțin dispoziții speciale în materia răspunderii pentru neexecutarea obligațiilor contractuale, care conferă unele deosebiri de regim juridic între răspunderea civilă contractuală și cea delictuală^[2].

Particularitățile răspunderii civile contractuale nu exclud caracterul unitar al răspunderii civile, care alcătuiește o singură instituție, deoarece întrunește aceleași elemente structurale.

Doctrina franceză a adus în discuție problema de a ști dacă răspunderea contractuală mai are o individualitate proprie, în condițiile apariției și conturării răspunderii profesioniștilor. Se apreciază că particularismul răspunderii contractuale ar trebui redus la ceea ce cere respectarea contractului, adică practic la aprecierea faptei generatoare, care depinde de conținutul convenției. În rest, răspunderea delictuală ar trebui să servească drept model; efectele răspunderii ar trebui să fie aceleași, fie că există sau nu un contract^[3].

---

[1] Dec. civ. nr. 769/1997, în C.P.J. 1994-1998 a Curții de Apel Brașov, Ed. Lumina Lex, 1998, p. 47-48.

[2] M. ELIESCU, *op. cit.*, p. 60-69; C. STĂTESCU, C. BIRSAN, *op. cit.*, p. 136-139.

[3] L. LETURMY, *La responsabilité delictuelle du contractant*, în R.T.D. civ., 1998, p. 839.